

**Najwyższa Izba Kontroli
Departament Środowiska,
Rolnictwa i Zagospodarowania
Przestrzennego**

Warszawa, dnia 25 września 2009 r.

**Pan
Stanisław Jakubowski
Prezes Zarządu
Tarchomińskich Zakładów
Farmaceutycznych POLFA S.A.
w Warszawie**

KSR-41011-02/2009

P/09/108

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

Na podstawie art. 2 ust. 3 pkt 4 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz. U. z 2007 r. Nr 231, poz. 1701 z późn. zm.), zwanej dalej „ustawą o NIK”, Najwyższa Izba Kontroli - Departament Środowiska, Rolnictwa i Zagospodarowania Przestrzennego przeprowadziła w Tarchomińskich Zakładów Farmaceutycznych POLFA S.A. w Warszawie, zwanych dalej „Zakładem” lub „TZF POLFA S.A.”, kontrolę w zakresie zapobiegania poważnym awariom zagrażającym środowisku.

W związku z kontrolą, której wyniki przedstawione zostały w protokole kontroli podpisanym w dniu 31 lipca 2009 r., Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 60 ustawy o NIK, przekazuje Panu Prezesowi niniejsze wystąpienie pokontrolne.

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie, mimo stwierdzonych nieprawidłowości, działalność Tarchomińskich Zakładów Farmaceutycznych POLFA S.A. w Warszawie w zakresie zapobiegania poważnym awariom, w okresie od 1 stycznia 2006 r. do 30 czerwca 2009 r.

TZF POLFA S.A. realizowały zadania wynikające z przepisów dotyczących zapobiegania poważnym awariom jako „zakład istniejący” w rozumieniu art. 17 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy – *Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz zmianie niektórych ustaw*¹. Zostały one zakwalifikowane jako *zakład*

¹ Dz.U. Nr 100, poz. 1085 z późn. zm.

o zwiększonym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej (ZZR), ze względu na znajdujące się substancje niebezpieczne (SN), stosowane w instalacjach i liniach produkcyjnych oraz instalacjach chłodniczych i magazynowych, w tym m.in.: formalinę, metanol, propan-butan, wodzian hydrazyny oraz amoniak.

Obiekty Zakładu, w których występują substancje niebezpieczne, położone są w zwartym, ogrodzonym kompleksie budynków, zajmującym teren o powierzchni 72,6 ha. Transport substancji do poszczególnych obiektów odbywa się drogami wewnętrznymi, wyznaczonymi na terenie Zakładu lub rurociągami, położonymi na estakadach.

W okresie objętym kontrolą Zakład posiadał zgłoszenie, o którym mowa w art. 250 ust. 1 ustawy Prawo ochrony środowiska² (POŚ), uwzględniające dane wymagane przepisami art. 250 ust. 2 POŚ, przekazane Komendantowi Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej m.st. Warszawy (KM PSP) oraz Wojewódzkiemu Inspektorowi Ochrony Środowiska w Warszawie (WIOŚ) w dniu 17 lipca 2003 r. W dniach 5 i 6 czerwca 2007 r. Zakład złożył do ww. organów zaktualizowaną dokumentację zgłoszeniową ZZR.

W kontrolowanym okresie Zakład posiadał Program zapobiegania awariom (PZA), o którym mowa w art. 251 ust. 1 POŚ, przedłożony do KM PSP i WIOŚ odpowiednio w marcu i kwietniu 2004 r., zaktualizowany w czerwcu 2007 r.

W ramach funkcjonowania systemu ochrony środowiska przed poważnymi awariami, w Zakładzie wprowadzono:

- obowiązek monitorowania stanów magazynowych SN i powiadomienia Kierownika Pionu Ochrony Zakładu o możliwości ich przekroczenia. Informacje o maksymalnych stanach substancji niebezpiecznych lub stanach magazynowych tych substancji, oddziały produkcyjne i magazynowe Zakładu przekazywały: w 2006 r. – 26 razy, 2007 r. - 14 razy, 2008 r. - 22 razy i w I półroczu 2009 r. - 11 razy;
- analizowanie PZA w celu jego aktualizacji i skuteczności, m.in. poprzez wprowadzenie kontroli w obiektach Zakładu. Obiekty stwarzające zagrożenie były kontrolowane co najmniej raz w miesiącu przez Zakładową Służbę Ochrony Przeciwpożarowej i Chemicznej (ZSOPiCh), która w 2006 r. przeprowadziła 34 kontrole, w tym 21 z SN, a w następnych latach odpowiednio: 2007 r. – 37/22; 2008 r. - 38/22; 2009 r. – 19/10. Minimum dwa razy do roku sprawdzany był system monitoringu stężeń niebezpiecznych amoniaku i gazu propan-butan, jak również instalacji zraszaczowej.

² Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2008 Nr 25, poz. 150 z późn. zm.)

Zakład zapewniał szkolenia pracowników w zakresie tematyki związanej z zapobieganiem poważnym awariom poprzez system szkoleń wewnętrznych i zewnętrznych. W kontrolowanym okresie w 35 szkoleniach zewnętrznych uczestniczyło 92 pracowników.

W Zakładzie realizowany był plan ćwiczeń na wypadek awarii przemysłowej. W obiektach stwarzających zagrożenie, Zakładowa Służba Ochrony Przeciwpożarowej i Chemicznej (ZSOPiCh) - przy współpracy z zatrudnioną tam załogą – przeprowadziła w kontrolowanym okresie łącznie 402 ćwiczenia bojowe. ZSOPiCh nadzorowała także rozładunek amoniaku i gazu propan-butan oraz cystern samochodowych z substancjami niebezpiecznymi.

Koszty działalności Zakładu, dotyczące ochrony środowiska przed awariami przemysłowymi, wyniosły: w 2006 r. – 1.719,2 tys. zł; w 2007 r. – 1.945,6 tys. zł; w 2008 r. – 1.760,5 tys. zł, w I półroczu 2009 r. – 1.207,6 tys. zł.

W okresie objętym kontrolą nie planowano i nie realizowano kontroli wewnętrznych w badanym zakresie.

Od 2003 r. Zakład był kontrolowany przez Komendę Miejską Państwowej Straży Pożarnej m.st. Warszawy (5 razy) oraz Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Warszawie (4 razy) pod kątem realizacji zadań związanych z zapobieganiem poważnym awariom zagrażającym środowisku. Kontrole obejmowały w szczególności: aktualność i kompletność dokumentacji zgłoszeniowej Zakładu; rodzaje i ilości SN znajdujące się na terenie Zakładu oraz aktualność i kompletność PZA.

W badanym okresie nie zarejestrowano przypadków wystąpienia poważnych awarii w Zakładzie.

W wyniku kontroli NIK stwierdzono nieprawidłowości w zakresie:

1. Zgłoszenia Zakładu jako zakładu o zwiększonym ryzyku:
 - dokumentacje zgłoszeniowe ZZR z 2003 r. i 2007 r., obowiązujące w okresie objętym kontrolą, nie zawierały, wymaganych art. 250 ust. 2 pkt 6 POŚ charakterystyk fizykochemicznych, pożarowych i toksycznych dla wszystkich substancji niebezpiecznych uwzględnianych w zaliczeniu Zakładu do ZZR;
 - Zakład nie dokonał aktualizacji zgłoszenia ZZR z 2003 r. po określeniu zmian dotyczących rodzaju i ilości SN według stanu na dzień 31 października 2004 r., a tym samym nie wypełnił obowiązku, określonego w art. 250 ust. 5 POŚ;

- w dokumentacji zgłoszeniowej ZZR z 2003 r., obowiązującej do czerwca 2007 r. nie uwzględniono jednej z substancji niebezpiecznych tj. siarczanu dimetylu, znajdującej się w tym czasie na terenie zakładu, nie wypełniając tym samym obowiązku określonego w art. 250 ust. 2 pkt 6 POŚ;
- w tabelach SN przekazanych KM PSP, zaktualizowanych na dzień 31 grudnia 2008 r., dla wodzianu hydrazyny o stężeniu 40% przyjęto wielkość graniczną, decydującą o zaliczeniu Zakładu do ZZR, na poziomie 50 Mg, pomimo że w poz. 33 tabeli 1 załącznika do rozporządzenia Ministra Gospodarki³, ww. graniczna ilość substancji dla hydrazyny (substancje rakotwórcze o stężeniu powyżej 5%) wynosiła 0,5 Mg. W wyniku tego współczynnik zawierający stosunek ilości substancji w zakładzie do ilości stanowiącej próg zaliczenia zakładu do ZZR dla 0,4 Mg wodzianu hydrazyny o stężeniu 40% określony został na poziomie 0,008 zamiast 0,8. NIK nie może przyjąć wyjaśnienia Kierownika Pionu Ochrony Zakładu, że wartość graniczną przyjęto zgodnie z p. 3 notatki z WIOŚ, gdyż należało ją przyjąć na podstawie obowiązujących przepisów;
- załączniki do dokumentacji zgłoszeniowej ZZR, obowiązującej od czerwca 2007 r., nie były połączone w sposób trwały z oprawioną dokumentacją zasadniczą i zabezpieczone przed ich wymianą. Tabele tzw. dokumentacji zaliczeniowej stanowiące załączniki nr 1-5 oraz załącznik nr 6 nie były opatrzone informacją o osobie i dacie ich sporządzenia lub zatwierdzenia.

2. Programu zapobiegania awariom:

- do czasu zakończenia kontroli, do obowiązującego tekstu PZA nie wprowadzono zmian, wynikających ze zmniejszenia powierzchni Zakładu o 14.000 m² oraz z wprowadzonego z dniem 1 kwietnia 2009 r. regulaminu organizacyjnego;
- w PZA nie uwzględniono rurociągów, położonych na estakadach, którymi w kontrolowanym okresie transportowano substancje niebezpieczne odpowiednio w ilościach: 2006 r. - 2.529,3 Mg, 2007 r. - 1.702,0 Mg, 2008 r. - 922,0 Mg i I półroczu 2009 r. - 210,0 Mg, podczas gdy awarie ww. rurociągów były przedmiotem 10 z 25 zdarzeń, zarejestrowanych w „Księżce ewidencji akcji ratownictwa technicznego i miejscowych zagrożeń na terenie działania ZSOPiCh Polfy Tarchomin SA”. Tym samym nie wypełniono obowiązków określonych w art. 251 ust. 2 POŚ;
- nie powołano zespołu specjalistów branżowych do analizy zagrożeń awarią przemysłową, pomimo zapisu zawartego w obowiązującym PZA, że taki zespół został powołany;

³ Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie rodzajów i ilości substancji niebezpiecznych, których znajdowanie się w zakładzie decyduje o zaliczeniu go do zakładu o zwiększonym ryzyku albo zakładu o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej (Dz.U. Nr 58, poz. 535 z późn. zm.)

- załączniki do PZA z 2007 r. nie były połączone w sposób trwały z oprawioną dokumentacją zasadniczą i zabezpieczone przed ich wymianą oraz nie były opatrzone informacją o osobie i dacie ich sporządzenia lub zatwierdzenia;
- w ramach systemu bezpieczeństwa opisanego w PZA:
 - w regulaminach organizacyjnych Zakładu nie przyporządkowano jednoznacznie do odpowiednich komórek organizacyjnych, zadań związanych z zapobieganiem poważnym awariom określonych w POŚ,
 - obowiązki kontrolowania stanów magazynowych substancji niebezpiecznych i natychmiastowego powiadamiania Kierownika Pionu Ochrony Zakładu o przekroczeniach ich maksymalnych stanów, nałożone Zarządzeniem Prezesa Zarządu TZF Polfa S.A. znak 1300/9/2007 z 28 maja 2007 r. na oddziały produkcyjne i magazynowe, określone zostały w stosunku do ilości SN dla całego Zakładu zamiast do ilości w jednostce organizacyjnej, nie uwzględniając faktu występowania takich samych SN w więcej niż w jednej jednostce organizacyjnej.

3. Funkcjonowania systemu ochrony środowiska przed poważnymi awariami:

- do Pionu Ochrony Zakładu, który realizował zadania związane z awariami przemysłowymi, nie przekazano informacji o zaistniałych zmianach pojemności wykorzystywanych zbiorników na olej napędowy, likwidacji 2 stacji magazynowych, likwidacji składowania kwasu siarkowego, wyłączeniu z eksploatacji maszynowni chłodniczej, oraz o planowanych 7 zmianach w technologiach, które dotyczyły m.in.: zastąpieniu używanego octanu amylu mieszaniną olei fuzlowych, ograniczeniu emisji i zużycia kwasu octowego, zmiany wielkości emisji octanu etylu, wyeliminowania TRI, zmniejszenia zużycia i emisji n-propanolu, formaliny, toluenu, octanów, alkoholi, kwasu octowego, zmian rodzaju emisji w związku z pracami nad nową metodą otrzymywania Temazepamu - aceton zamiast chlorku metylenu. Powyższe informacje są istotne w celu ich analizy pod kątem konieczności aktualizacji zgłoszenia ZZR oraz potrzeby aktualizacji PZA.
- na 25 zdarzeń zarejestrowanych w „Książce ewidencji akcji ratownictwa technicznego i miejscowych zagrożeń na terenie działania ZSOPiCh Polfy Tarchomin SA”, w których działania przeprowadziła ZSOPiCh, w 23 przypadkach nie opisano skali zaistniałego zdarzenia. Nie określono także procedur kwalifikacji zaistniałych zdarzeń, w których podejmowała działania ZSOPiCh, pod kątem zaliczenia ich do poważnych awarii przemysłowych.

Przedstawiając powyższe uwagi i oceny, Najwyższa Izba Kontroli wnosi o podjęcie skutecznych działań, mających na celu:

1. W zakresie zgłoszenia ZZR:
 - doprowadzenie do kompletności zgłoszenia ZZR, w tym w zakresie charakterystyk fizykochemicznych, pożarowych i toksycznych dla wszystkich substancji niebezpiecznych uwzględnianych w tzw. tabelach zaliczeniowych;
 - zapewnienie dokonywania niezwłocznej aktualizacji zgłoszenia ZZR w przypadku zmiany danych wymienionych w art. 250 ust. 2 POŚ;
 - przyjmowanie dla substancji niebezpiecznych uwzględnianych w zgłoszeniu, wielkości granicznych decydujących o zaliczeniu zakładu do ZZR na poziomie odpowiadającym wielkościom określonym w rozporządzenia Ministra Gospodarki dla odpowiednich substancji.
2. W zakresie Programu Zapobiegania Awariom:
 - zapewnienie dokonywania aktualizacji PZA, w przypadku zmiany danych zawartych w Programie;
 - zapewnienie realizacji zadań i obowiązków określonych w PZA, w tym powołania zespołu specjalistów branżowych do analizy zagrożeń awarią przemysłową;
 - uwzględnienie w PZA wszystkich potencjalnych źródeł występowania poważnych awarii, w tym transportu substancji niebezpiecznych z wykorzystaniem rurociągów.
 - dostosowanie systemu monitorowania maksymalnych stanów magazynowych substancji niebezpiecznych w Zakładzie do faktu występowania takich samych SN w więcej niż w jednej jednostce organizacyjnej
 - jednoznaczne określenie w regulaminach organizacyjnych Zakładu zakresu zadań i obowiązków komórek organizacyjnych i pracowników odpowiadających za zadania w zakresie zapobiegania awariom.
3. W zakresie funkcjonowania systemu ochrony środowiska przed poważnymi awariami:
 - zapewnienie przekazywania do komórki organizacyjnej, zajmującej się analizą danych zawartych w zgłoszeniu ZZR i PZA, wszystkich informacji o zmianach dotyczących ilości lub rodzaju substancji niebezpiecznych, zmianach technologii lub profilu produkcji w Zakładzie oraz zmianach, która mogłyby mieć poważne skutki związane z ryzykiem awarii.
 - określenie i wdrożenie procedur kwalifikacji zaistniałych zdarzeń, pod kątem ich zaliczenia do poważnych awarii przemysłowych.
4. Staranne opracowywanie dokumentacji zgłoszeniowej ZZR oraz Programu zapobiegania awariom, w sposób pozwalający na jednoznaczną identyfikację całości dokumentacji, w tym załączników, m.in. pod kątem daty jej sporządzenia i osób ją sporządzających lub zatwierdzających, oraz dokumentowanie zakresu aktualizacji dokumentów.

5. Rozważenie ujęcia w planie kontroli wewnętrznych tematyki związanej z poważnymi awariami przemysłowymi.

Najwyższa Izba Kontroli na podstawie art. 62 ust. 1 ustawy o NIK, oczekuje od Pana Prezesa w terminie 14 dni od daty otrzymania niniejszego wystąpienia pokontrolnego, informacji o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków bądź o działaniach podjętych w celu realizacji wniosków lub przyczynach niepodjęcia takich działań.

Zgodnie z treścią art. 61 ust. 1 ustawy o NIK, w terminie 7 dni od daty otrzymania niniejszego wystąpienia pokontrolnego przysługuje Panu Prezesowi prawo zgłoszenia na piśmie do Departamentu Środowiska, Rolnictwa i Zagospodarowania Przestrzennego Najwyższej Izby Kontroli umotywowanych zastrzeżeń w sprawie ocen, uwag i wniosków zawartych w tym wystąpieniu.

W razie zgłoszenia zastrzeżeń, zgodnie z art. 62 ust. 2 ustawy o NIK, termin nadesłania informacji, o którym mowa wyżej, liczy się od dnia otrzymania ostatecznej uchwały właściwej komisji NIK.